

Ruža Klein Meštrović kao izlagačica i organizatorica izložbi od 1911. do 1930. godine

SABINA KAŠTELANČIĆ

Pregledni rad
SAMOSTALNA ISTRAŽIVAČICA
ZAGREB

skastelancic@mioc.hr

<https://www.doi.org/10.17234/9789533791654.08>

Radi boljeg poznavanja Ruže Klein Meštrović (1883. – 1942.) kao kiparice, slikarice i dekorativne umjetnice, u tekstu se predstavlja njezino sudjelovanje na izložbama od 1911. do 1930. godine, i to u prepisci s Ivanom Meštrovićem i obiteljskim prijateljima, uglavnom iz arhive obitelji Kaštelančić, u napisima iz tadašnjega domaćeg i stranog tiska te navodima iz stručnih publikacija.

Ključne riječi: Ruža Meštrović, Ivan Meštrović, izložbe, kiparica, slikarica, primijenjene umjetnosti

UVOD

Ružu Klein Meštrović (1883. – 1942.), unatoč izložbi Dajane Vlasisavljević *Ruža Klein Meštrović: nepoznata umjetnica*, postavljenoj u Studiju Moderne galerije „Josip Račić“ u Zagrebu 2009. godine te prikazanoj 2012. i 2015. godine u Posavskome muzeju Brežice i Sinagogi Maribor,¹ kao i člancima o njezinu radu,² zainteresirana javnost, pa donekle i ona stručna, i dalje slabije poznaje kao kiparicu, slikaricu i dekorativnu umjetnicu. Poznatiya je kao prva supruga Ivana Meštrovića, kako je godina predstavljana, pri čemu je isticana njezina društvena uloga u afirmaciji Meštrovića kao umjetnika.³

Odje je upoznajemo u prepisci s Ivanom Meštrovićem i prijateljima, uglavnom iz arhive obitelji Kaštelančić.⁴ Tako se saznaje mišljenje Ivana Meštrovića o Ružinu umjetničkom radu i njezino stajalište

o vlastitim radovima, kao i o umjetničnu izlaganju na poznatim međunarodnim izložbama poput one u Rimu 1911., Torinu 1913. te Parizu 1925. godine. O organizaciji zajedničkih izložbi radova Ivana (u Ružinu vlasništvu) i Ruže Meštrović u Južnoj Americi 1928. te Španjolskoj 1929. i 1930. godine izvještava onodobni tamošnji tisak uz kritičke osvrtne, a o planovima izlaganja i putovanjima iznova svjedoče pisma.

ESPOSIZIONE DI ROMA 1911. GODINE

Od dvadeset i šest izlagača u paviljonu Kraljevine Srbije na *Međunarodnoj izložbi* u Rimu 1911., samo su tri izlagačice prikazale svoje radove: slikarice Nadežda Petrović i Zoe Borelli te Ruža Meštrović. Ružin je izložak bio bista Milana Ševića, znanca Meštrovićevih, jednoga od organizatora izložbe u srpskom

paviljonu.⁵ Rimska izložba popraćena je mnogim napisima u domovini; neki od njih spominju i Ružu Meštrović, kao, primjerice, onaj iz „spljetskoga“ *Juga*,⁶ koji donosi i tlocrt paviljona prema kojemu se, prateći tekst, zorno može zamisliti raspored kiparskih i slikarskih djela. Nepotpisani autor piše: „Ali uz to imade Meštrović još 40 drugih plastika (dakle on sam ukupno 83), njegova supruga 1, Rosandić 10, Djoka Jovanović 11.“

A. G. Matoš, britka jezika, u svojem osvrtu na izložbu baš i ne pozdravlja Ružino sudjelovanje: „Meštrović, da što više briljira, okružio se samim mediokritetima i svojim potrkusama. I njegova žena je u Rimu izlagala, a njegova bedinerica će, nadamo se, također doći na red.“⁷ Ruža, međutim, tijekom ljeta 1911. raspoloženo piše prijateljici, kumi i spisateljici Adeli Milčinić u Zagreb o svojem debiju: „Svi koji znaju moju izloženu bistu Ševića misle da sam vajarica već 5 – 6 godina i ne vjeruju kad im istinu kažem – i to mi strašno šmajhluje!“⁸

U *Srpskom književnom glasniku* o izložbi piše prijatelj Meštrovićevih, Dimitrije Mitrinović, zanimljiv i kontroverzan pjesnik, filozof, povjesničar umjetnosti, koji će uskoro, objavljujući u *The New Age*, postati vrlo poznat u Londonu. Njegovo mišljenje otkriva navod o sudjelovanju Ruže Meštrović na izložbi u Rimu: „Gđa Ruža Meštrović donela je svoj obol našoj Izložbi: portret jedan, jednu glavu u kamenu. Gđa je, odmah se vidi, sa G. Rosandićem išla u istu školu. Skulpturalno shvatanje skulpture sa tehnikom koja izlazi iz toga shvatanja odlikuje taj portret, koji osim svoje skulpturne vrednosti ima dovoljno karaktera da bi imao i umetničku vrednost. Samo, ovakav kakav je, portret nije morao biti izložen, jer mu je umetnička vrednost nepotpuna: on je u kamenu nedorađen i ima da bude dovršen.“⁹ Ružina je bista, dakle, prema Mitrinovićevu mišljenju, još nedovršena, „nepotpuna“, a Ružu i Tomu Rosandića smatra Meštrovićevim učenicima, što oni svakako i jesu.

ESPOSIZIONE INTERNAZIONALE FEMMINILE DI BELLE ARTI U TORINU 1913. GODINE

Ruža je portretirala Dimitrija Mitrinovića najvjerojatnije 1912. godine. U arhivi obitelji Kaštelančić sačuvane su fotografije njezinih kiparskih radova, od kojih su neki izlagani na *Međunarodnoj izložbi likovnih umjetnica* u Torinu 1913.¹⁰ Među izlošcima bio je i Ružin portret prijateljice Marije Seljan Procinkiević, koji je izradila u Dmišu tijekom ljeta 1911. godine. U arhivi u Atelijeru Meštrović čuva se i fotografija toga portreta u glini, na čijoj je poledini Marija Seljan napisala: „Ruža Meštrović pravila kip, i Ivan isto malo ispravljao. Marija Seljan.“¹¹

Dana 27. studenog 1911. Ruža piše „Madame Mici Prozinkiević“ razglednicu iz Rima, koju šalje u

Dmiš: „Draga Micika! [...] Tvoja busta je tekar sada u Brandis stigla, dakle do Božića neće nikako biti gotova što mi je žao. Nam je lepo i dobro, samo nam tvoja ruka fali, a i glava, kaže Ivan. Grli te tvoja Ruža.“ Bista je, dakle, poslana u Brindisi i treba se dati izliti u bronci, što će potrajati do Božića, a iz pisma iz Rima, dana 18. siječnja 1912., saznaje se kako je odljev već kod svojega modela: „Drago mi je da ti se bista sviđa [...]“

Godine 1913., prije otvorenja *Međunarodne izložbe likovnih umjetnica* u Torinu, Ruža moli Mariju da joj posudi bistu: „Sada da te nešto zamolim. Ja treba da izložim prvoga maja u Torinu pa hoću i tvoju glavu, zato te molim da odmah čim dobiješ ovo pismo daš zapakirati tvoju glavu zajedno sa onim komadom mramora na kojem stoji bronza pa da šalješ na ovu adresu, Comitato esecutivo per la esposizione d'arte femminile internazionale (sez Serbia) Torino. Svi troškovi platit će se onde [...]“¹²

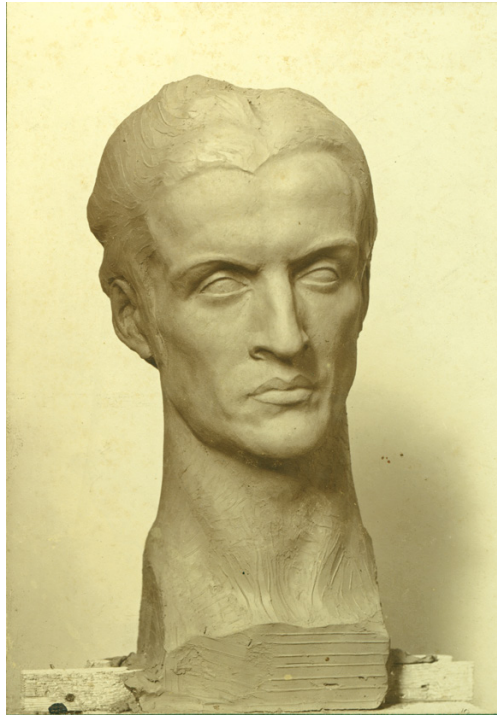
Na *Međunarodnoj izložbi likovnih umjetnica* Ruža Meštrović, uz prijateljčinu bistu, izložila je portret dr. Vice Iljadice (sl. 1), koji je izradila iste godine. Bistu svojega osnivača i zaslužnoga šibenskog odvojenika danas u svojim prostorijama čuvaju članovi Pjevačkoga društva „Kolo“ u Šibeniku.¹³ Društvu ju je 1969. godine, u povodu 70. obljetnice „Kola“, poklonila Vicina udovica Milka Iljadica.¹⁴

Sl. 1.
Ruža Meštrović, *Vice Iljadica*, 1913., snimio Krešimir Grubić, Pjevačko društvo „Kolo“, Šibenik.

Kako možemo pročitati u lokalnoj vijesti u *Naprednjaku*, „Iz mjesta“,¹⁵ Ivan Meštrović tijekom ljeta 1913. odmarao se u Otavicama zajedno sa suprugom i radio na česmi za Terazije, koja će ipak ostati neostvarena. U sljedećem odlomku, naslovljenom „Bista Dr. V. Iljadice“, autor teksta hvali rad Ruže Meštrović, a pritom se očituje i njegovo veliko po-

Sl. 2.
Ruža Meštrović,
Jerolim Miše,
oko 1913., arhiva
obitelji Kaštelančić.

Sl. 3.
Ruža Meštrović,
La Fanciulla,
1913.,
arhiva obitelji
Kaštelančić.

Sl. 4.
Ruža Meštrović,
*Vezena slika u
okviru*, oko 1916.,
arhiva obitelji
Kaštelančić.

štovanje prema Vici Iljadici: „Bista Dr. V. Iljadice, što ju je napravila odlična naša umjetnica gospođa Ruža Meštrović, supruga glasovitog našeg kipara Ivana Meštrovića te darovala Dr. Iljadici, djelo je umjetničko savršenom tehnikom i ekspresijom. Solidna gradnja bronzana, sa izrazitim gvozdenim mišicama lica, sa jakim jabučicama i obrvama stisnutim u nabore žestoke i ponosite, sa izrazitim crtama oko usana i očiju, iz kojih izbija nešto prkosita i smjela, ali i dobra te uopće one solidne i jake konture vrata i glave prave dojam klasične biste kakvog rimskog tribuna.

Ova bista, koja se sada nalazi u Šibeniku kod Dr. V. Iljadice, bila je nedavno izložena u Rimu na izložbi secesije te na izložbi u Turinu. O njoj je odlični srpski kritičar J. Dučić pisao, da je u Turinu bila 'najbolje skulptorsko delo'.“

Dvije biste Ruže Meštrović, vjerojatno iz 1910. ili 1911. godine, čuvaju se u Galeriji Meštrović u Splitu, a vlasništvo su nasljednika Ivana Meštrovića: ona spisatelja Ive Čipike¹⁶ i slikara Jerolima Miše (sl. 2).¹⁷ Uz još jedan portret mlade djevojke *La Fanciulla* (sl. 3), Ruža je 1913. u Rimu izradila i bistu Stane Mihajlović. Teta Stana, kako su je od milja zvali Ruža i Ivan poslije u svojim pismima, majka je njihova prijatelja Ljubomira Mihajlovića, poslanika Kraljevine Srbije u Rimu tijekom Prvoga svjetskog rata.

XVII. PROLJETNI SALON U ZAGREBU 1923. GODINE

Podatak o prvom Ružinu radu u polju primijenjenih umjetnosti pronalazi se u pismu Ivana Meštrovića supruzi¹⁸ od 15. kolovoza 1922.; on odgovara na njezino pismo od 8. kolovoza u kojemu mu je bila poslala fotografiju kutije koju mu je namijenila kao rođendanski dar. Ivana najviše veseli činjenica da Ruža nalazi „[...] kakog zadovoljstva, kake sreće [...]“ u radu. Upućuje joj i riječi pohvale i zadovoljstva: „[...] koliko iz fotografije mogu prosuditi prilično težak posao, tolika je moja radost vidjeti otvorena vrata tvojim osjećajima koji su te mučili i tražili da se u nešto vidljivo pretvore [...]“

Ruža Meštrović sudjelovala je na *Proljetnom salonu* sa sedam radova dekorativne umjetnosti. To su kataloški brojevi od 174 do 180: četiri *Kutije*, *Krst*, *Vezena slika sa plastičnim okvirom*, bez dodatna naslova i *Bogorodica sa anđelom*, *vezena slika sa plastičnim okvirom*. Vezena slika s likom žene u krajoliku čuva se u arhivi obitelji Kaštelančić, kao i fotografija (sl. 4) vezene slike smještene u okvir, također Ružin rad, danas u Nacionalnome muzeju moderne umjetnosti.

Radovi dobivaju pohvalu onodobne kritike, primjerice u *Vijencu*: „Umjetno – obrtne stvari Ruže Meštrović su upravo odlične i odaju jedan veliki umjetnički ukus i znanje.“¹⁹

EXPOSITION INTERNATIONALE DES ARTS
DÉCORATIFS ET INDUSTRIELS MODERNES
U PARIZU 1925. GODINE

U Parizu Ruža Meštrović izlaže pod pseudonimom Radka Sagara,²⁰ čime je dulje vrijeme također ostala „nepoznata umjetnica“: „Ja još uvijek nisam odlučila izložiti u P. [Parizu]. Jedan od glavnih razloga je taj što mislim da su stvari još odviše diletantske. Premalo znam.“²¹

Iako Ruža u pismu Ivanu Meštroviću, tada već tijekom postupka njihove službene rastave, izražava dvojbu o izlaganju, ona na pariškoj izložbi sudjeluje s dvanaest radova dekorativne umjetnosti, drvenih kutija s ukrasnim iskucavanim kositrom i bakrom (sl. 5) te bakrenim tanjurima i pladnjevima (sl. 6). U predgovoru kataloga Gabriel Millet upravo njezine radove ističe kao posebno kvalitetne riječima da njezin cizelirani bakar podsjeća na antičke vaze: „[...] dok nas gospođa Radka Sagara svojim graviranim (cizeliranim) bakrom ponekad potakne da zamislimo antičke vaze.“²² Kao istaknuti bizantolog, Gabriel Millet vrlo je dobro poznao lokalne jugoslavenske uvjete i prije stvaranja Kraljevine SHS te je relevantan njegov osvrt i prepoznavanje jasne konceptijske podjele izloženih radova na dominantno narodno stvaralaštvo i umjetnike bliske suvremenim europskim tokovima.

Prije budućega zajedničkog izlaganja Ruže i Ivana Meštrovića u Južnoj Americi, a nakon zatvaranja pariške izložbe, Meštrović je Ruži predložio sudjelovanje na izložbi *XV. Esposizione Internazionale d'Arte della Città di Venezia* (1. travnja – 31. listopada 1926.) te joj 17. siječnja 1926. godine u pismu navodi: „[...] Pišem Pici da bi i ti mogla izložiti i neka za svu ekspediciju stvari u Zagrebu stupi s tobom u

vezu.“²³ Potiče je i da prikaže svoje radove zajedno s ostalim jugoslavenskim umjetnicima u Philadelphiji na izložbi *The Sesqui-Centennial International Exposition*, održanoj od lipnja do prosinca 1926. godine, čime potvrđuje svoje povoljno mišljenje o izvrsnosti Ružinih radova: „Ako ti na vreme stigneš kući i dobiješ svoje stvari pošalji 3 – 4 za koje je najmanja opasnost da će se pokvariti i neka to Becić nadoda na njih njihovu listu koju će mi poslati.“²⁴ Ruža Meštrović nije sudjelovala na tim izložbama.

LA EXPOSICION MESTROVIC U BUENOS
AIRESU U SVIBNJU 1928. I U MONTEVIDEU
U SRPNJU 1928. GODINE U ORGANIZACIJI
RUŽE MEŠTROVIĆ

„Radim daleko od buke i svijeta i ako usred sredine najbučnijeg grada. Izgleda paradoksalno, no najvećim djelom istina izgleda nevjerojatna. Živim u samoći u uvjerenju da je to jedini način da čovjek dođe do svoje riječi. Kad bih vam znala i mogla o radu da vam pričam i o svemu što sam u radu doživjela, osjetila i proživjela, mogla bih možda mnogo da vam kažem. No nadam se da ćete prilikom mog povratka imati prilike da pročitate iz mojih radova barem nešto od svega toga“²⁵, piše Ruža obiteljskom prijatelju Milanu Ćurčinu²⁶ o svojem radu tijekom boravka u Buenos Airesu, kojim je, kako se čini, vrlo zadovoljna, kao i mirom koji je ondje pronašla.

Ivan Meštrović također je podupire u radu uz nekoliko iskrenih kritičkih primjedbi i savjeta: „Primio sam onu novinu gdje su tvoje stvari reproducirane. Bio sam ugodno iznenađen sa crtežima. Oni su daleko od toga da bi bili anatomske blizu tačnosti ali imaju osjećaja i ukusa. 'Dolorosa' mi se najmanje sviđa, ali je pokušaj da nešto riješavaš više od linealnog crteža. Samo nastavi i radi što više. Pazi da sve neizlažeš, osobito u Londonu.“²⁷

Nakon što je u svibnju organizirala zajedničku izložbu u Asociación Amigos del Arte, na kojoj izlaže

Sl. 5.
Ruža Meštrović,
Kutija za čaj,
1925., arhiva obitelji
Kaštelančić.

Sl. 6.
Ruža Meštrović,
Bakreni pladanj,
1924., arhiva obitelji
Kaštelančić.

svojih sedamnaest crteža, gitaru s intarzijama i deset djela umjetničkog obrta u drvu i metalu uz Meštrovićeva djela u svojem vlasništvu, izložba se prikazuje i u Montevideu, u Casi del Arte. Urugvajski tisak donosi najavu, vijesti, osvrtne i fotografije izložbe.²⁸ Nakon izreska iz časopisa *El Dia* od 5. srpnja 1928., iz arhive obitelji Kaštelančić, uz najavu izložbe i superlative Meštrovićevoj umjetnosti, „[...] snažna umjetnička osobnost koja se ističe izrazitom originalnošću“²⁹ te kipar, „[...] snažna umjetnička temperamenta, koji je u stanju izazvati intenzivne osjećaje čiste ljepote“,³⁰ neimenovani autor članka

osvrtima na izložbu Meštrović u Casi del Arte te sudačnim susretima s domaćinima, moglo bi se reći da se Ruža iskazala kao vrlo dobra organizatorica izložbe.

EXPOSICION MESTROVIC U GALERIAS LAYETANAS U BARCELONI U PROSINCU 1929. GODINE I U VALENCIJI, U SALI ABAD, U VELJAČI 1930. GODINE

Još jedna slična zajednička izložba u organizaciji Ruže Meštrović, *Exposicion Mestrovic*, održana je u Galerias Layetanas u Barceloni u prosincu 1929.

Sl. 7.
Otvorenje izložbe *Exposicion Mestrovic* u Galerias Layetanas u Barceloni 18. prosinca 1929., Ruža Meštrović treća s lijeve, arhiva obitelji Kaštelančić.

Sl. 8.
Ruža Meštrović, autoportret, MGP-445, fotograf: Goran Vranić.

navodi da će i Ruža Meštrović izložiti svoje zanimljive crteže i dekorativne radove u metalu „[...] istinske vrijednosti“.³¹ Uz članak je priložena i fotografija Meštrovićeva portreta Ruže iz Londona, iz 1915. godine, kojom ona prenosi svoje pozdrave domaćim novinarima: „Madame Mestrovic, con sus más vivos homenajes a la prensa uruguaya.“³²

Drugi naslovi označavaju osvrtne na izložbu i razgovore s Ružom Meštrović o umjetnosti Ivana Meštrovića i njezinu umjetničkom radu. Časopisi *La Mañana* i *El Diario* objavljuju fotografije s otvorenja 6. srpnja, dok *Imparcial* već 7. srpnja, a *Il Ideal*, *El Plata* te *Diario del Plata* 8. srpnja 1928. donose vijest o otvorenju u Casi del Arte, a zatim 19. srpnja izvještavaju i sa svečanosti u čast Ruži Meštrović, „En Honor de Ruza Mestrovic – la festa de la ‘Union Yugo-eslava’“.

Ruža u salonu izlaže petnaest crteža, deset radova dekorativne umjetnosti u metalu te gitaru s intarzijama. Sudeći prema mnogim vrlo pohvalnim

godine (sl. 7); u španjolskom tisku također je popraćena pohvalama, kao, primjerice, u članku Germána Gomeza de la Mate u *Cronici*, „Arte Y Artistas“.³³ Autor ističe čuvene Meštrovićeve radove, osobito nakon dodijeljenih priznanja za „[...] el mausoleo de la familia Racic de Cavtat“, odnosno Grand Prixa za kapelu Gospe od Anđelā u Cavtatu na izložbi u Parizu 1925. godine i upravo osvojene medalje na *Exposición Internacional de Barcelona*. Germán Gomez de la Mata hvali i crteže i pastele Ruže Meštrović, nazivajući je Meštrovićevom učenicom (*discípula*) te nazire u njima Meštrovićev utjecaj, no i potvrđuje njezin osobni stil, koji je izgradila „[...] na tragu učitelja“. U osvrtu na cijeloj stranici *Cronice*, tamnosmeđa otiska, besprijeckorno su reproducirani Meštrovićevi izlošci *Anđeo s frulom*, *Magdalena / Magdalena pod križem* i *Anđeo Gabrijel* te pastel *Sv. Franjo* Ruže Meštrović.³⁴

Ruža Meštrović tijekom tridesetih godina pokušavala je organizirati još neke slične zajedničke izložbe u Madridu, Londonu i New Yorku, no uglavnom ju je u njihovu ostvarenju spriječila teška bolest. Umrla je 10. veljače 1942. u Zagrebu tijekom sve zlokobnijih događaja Drugoga svjetskog rata.

Njezini kiparski radovi, radovi dekorativne umjetnosti te ulja, pasteli i crteži čuvaju se danas u galerijama i muzejima (Nacionalni muzej moderne umjetnosti, Gliptoteka HAZU, Muzej grada Zagreba, Galerija Meštrović, Split i Gradski muzej Varaždin) zahvaljujući darovnici koju su kao posljednju želju pokojnice 1946. godine ostvarile njezine nasljednice, nećakinje Elizabeta Kaštelančić i Johanna Josephu. Djela Ivana Meštrovića u vlasništvu Ruže Meštrović predali su, prema pokojničinoj želji, na čuvanje HAZU-u, a namijenjena su auli buduće nove palače Akademije likovnih umjetnosti.

Može se, dakle, zaključiti da su radovi Ruže Meštrović u dobrim rukama struke i obitelji te kako su, zahvaljujući spomenutim izložbama autorice Dajane Vlaisavljević u Zagrebu, Mariboru i Brežicama, bili iznova prikazani današnjoj javnosti (sl. 8). Boljem upoznavanju života i rada Ruže Meštrović umnogome je pridonijela i mogućnost izlaganja na simpozijima i skupovima.³⁵ Autorica je vrlo zahvalna na pozivima organizatora i prihvaćanju članaka.

Bilješke

- ¹ DAJANA VLAISAVLJEVIĆ, *Ruža Klein Meštrović: nepoznata umjetnica*, katalog izložbe, Moderna galerija, Zagreb, 2009.
- ² SABINA KAŠTELANČIĆ, „Važnost suradnje vlasnika obiteljskih arhiva i muzejskih ustanova na primjeru obiteljske arhive Ruže Klein Meštrović“, *Informatica museologica*, 49 (2018.), 168–171; ARIJANA KOPRČINA, SABINA KAŠTELANČIĆ, „Ruža (Klein) Meštrović kao Radka Sagara na Exposition internationale des arts décoratifs et industrieles modernes – Paris 1925 / Međunarodnoj izložbi dekorativnih i industrijskih umjetnosti u Parizu 1925. godine – prilog istraživanju Art décoa u Hrvatskoj“, *Kontura*, 142–143 (prosinac 2018.), 109–120. Tijekom rada na uređivanju ovog Zbornika objavljen je i rad DARIJE ALUJEVIĆ, „Školovanje, emancipacija i afirmacija prvih hrvatskih kiparica krajem 19. i početkom 20. stoljeća“, u: *Pojavnosti moderne skulpture u Hrvatskoj. Protagonisti, radovi, konteksti*, ur. Dalibor Prančević, Filozofski fakultet u Splitu, 2021., 112–135.
- ³ Usp. DALIBOR PRANČEVIĆ, „Between Art Nouveau and the Avant-Garde. The Personal (Ego) Network of Ivan Meštrović and the Map of Critical Reception of His Work during the 1910s“, u: *Modern and Contemporary Artists' Networks. An Inquiry into Digital History of Art and Architecture*, ur. Ljiljana Kolešnik i Sanja Horvatinčić, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2018., 38–62. Odnos Ruže i Ivana Meštrovića s aspekta umjetničkog istraživanja problematizirala je izložba Anite Kontrec u Atelijeru Meštrović 2010. godine koju je pratio katalog s tekstovima DANICE PLAZIBAT, ANITE KONTREC i DALIBORA PRANČEVIĆA, *Nevidljiva Ruža*, Muzeji Ivana Meštrovića, 2010.
- ⁴ Usp. SABINA KAŠTELANČIĆ, *Ruža Meštrović and Ivan Meštrović, Artists and Friends. Letters, 1903 – 1942*, Lambert Academic Publishing, 2019. i hrvatsko izdanje SABINA KAŠTELANČIĆ, *Ruža Meštrović i Ivan Meštrović: Pisma umjetnice i umjetnika (1903. – 1942.)*, Leykam international, 2023.
- ⁵ Portret g. Ševića, kat. br. 211, Busto del sig. Š.
- ⁶ „Rimska izložba i hrvatski umjetnici“, *Jug, Spljet*, travanj 1911., br. 4, god. I, 104.
- ⁷ ANTUN GUSTAV MATOŠ, „Kšeftovi“, *Kritika: Meštrović u Srpskom paviljonu u Rimu. Navod preuzet iz DUŠKO KEČKEMET, Život Ivana Meštrovića, 1883. – 1962. – 2002.*, Školska knjiga, Zagreb, 2009., sv. II, 227.
- ⁸ Navod preuzet iz DUŠKO KEČKEMET, *Život Ivana Meštrovića* (bilj. 6), 220.
- ⁹ DIMITRIJE MITRINOVIĆ, „Umetnički pregled: Srbi i Hrvati na Međunarodnoj umetničkoj izložbi u Rimu“, *Srpski književni glasnik*, 1911., sv. 9, 717–727, sv. 10, 802–808 i sv. 11, 884–888. O Ružinu sudjelovanju – navod u cijelosti, 806.
- ¹⁰ *Esposizione internazionale femminile di Belle arti*, Torino, u *Palazzo stabile del Valentino*, 22. svibnja do 30. lipnja 1913.
- ¹¹ Pisma se čuvaju u mapi označenoj imenom „Marija Seljan“ u Arhivu Atelijera Meštrović, AMZ – 110.
- ¹² Pismo Mariji Seljan u Zadar nema nadnevk.
- ¹³ IVO LIVAKOVIĆ, *Poznati Šibenčani, Šibenski biografski leksikon*, Gradska knjižnica Juraj Šižgorić, Šibenik, 2003., 212, 213. Slijedom bilješke Vesne Barbić u Atelijeru Meštrović, na koju je ljubazno upozorila Ljiljana Čerina, autorica je u veljači 2016. godine kontaktirala s tadašnjim predsjednikom Pjevačkoga društva „Kolo“ Krešimirom Grubićem, koji je potvrdio da je bista Vice Iljadice u njihovim prostorijama i ljubazno poslao nekoliko fotografija.
- ¹⁴ IVO LIVAKOVIĆ, *Kolo, ponos Šibenika*, Šibenik, 1976., 51. Izdavač RKUD Kolo, Šibenik.
- ¹⁵ 1. kolovoza 1913., br. 27, Šibenik, 3, Digitalizirana građa šibenske knjižnice Juraj Šižgorić, <http://212.92.192.228/#Naprednjak> http://212.92.192.228/digitalizacija/novine/naprednjak_1913_27.pdf (pregledano 13. ožujka 2018.).
- ¹⁶ Zanimljivo je da su Ivu Čipiku (1869. – 1923.) portretirali i Branislav Dešković, također 1910.; djelo je danas u Gliptoteci HAZU u Zagrebu, i Vladimir Becić. Becićev portret Ive Cippica iz 1917. godine bio je izložen na retrospektivi u Klovićevim dvorima od prosinca 2018. do ožujka 2019., inače je u Galeriji umjetnina u Splitu.
- ¹⁷ Mladi Jerolim Miše portretira i Ružu. Bista Jerolima Miše, rad Ruže Meštrović, bila je izložena na izložbi *Jerolim Miše, od buntovnika do barda*, autorice Ane Šeparović, u Modernoj galeriji, sada Nacionalnome muzeju moderne umjetnosti u Zagrebu, od 8. prosinca 2020. do 31. siječnja 2021. te u Galeriji umjetnina u Splitu od 11. veljače do 31. ožujka 2021. Usp. ANA ŠEPAROVIĆ, *Jerolim Miše, od buntovnika do barda*, katalog izložbe, Moderna galerija, Zagreb, 2021.
- ¹⁸ Na pismu iz obiteljske arhive Kaštelančić nadnevak je 15. kolovoza 1922., Ivanov rođendan. Odgovara Ruži na pismo od 8. kolovoza.
- ¹⁹ *Vijenac*, knj. 2, br. 1, 1923.
- ²⁰ Više u ARIJANA KOPRČINA, SABINA KAŠTELANČIĆ, *Ruža (Klein) Meštrović kao Radka Sagara...* (bilj. 1).

- ²¹ Iz Ružina pisma Ivanu iz Zagreba u New York 5. travnja 1925., arhiva obitelji Kaštelančić.
- ²² *Exposition Internationale des Arts Décoratifs et Industriels Modernes*, Section Serbe-Croate-Slovéne. Paris, 1925.
- ²³ Vittorio Pica (1864. – 1930.), talijanski spisatelj i likovni kritičar, izbornik izložbe XV. Bijenala i prijatelj Ruže i Ivana još iz rimskih dana.
- ²⁴ Ivan Ruži iz New Yorka u Monte Carlo 3. travnja 1926., arhiva obitelji Kaštelančić.
- ²⁵ Ruža Meštrović Milanu Ćurčinu iz Buenos Airesa u Zagreb, NSK u Zagrebu, Zbirka rukopisa i starih knjiga 829/1479, *Meštrović, Ruža, Pisma Milanu Ćurčinu 1926. – 29.* R 7450 b.
- ²⁶ Milan Ćurčin (1880. – 1960.), germanist, književnik i urednik, od velike je pomoći Ivanu i Ruži Meštrović, osobito tijekom Prvog svjetskog rata i Meštrovićeve izložbe u Victoria & Albert Museumu u Londonu ljeti 1915. godine.
- ²⁷ Ivan u pismu Ruži iz Chicaga u Buenos Aires, travanj 1928., arhiva obitelji Kaštelančić. Spomenuta planirana izložba u Londonu nije ostvarena.
- ²⁸ To su novine i časopisi: *La Razón, Imparcial, El Plata, El Diario, Il Ideal, El Día, El País, La Mañana i Diario del Plata*. Zahvaljujem Maji Šeparović Palada iz Galerije Ivana Meštrovića na uvidu u popis naslova iz urugvajskog tiska.
- ²⁹ „[...] una vigorosa personalidad artistica con perfiles netamente originales.“ Svi navodi u prijevodu autorice.
- ³⁰ „[...] un fuerte temperamento artistico, capacitado para provocar intensas emociones de belleza pura“
- ³¹ „[...] de valor hechos“
- ³² „Madame Meštrović uz svoje najiskrenije izraze poštovanja urugvajskom tisku.“
- ³³ Izresci iz španjolskog tiska čuvaju se u arhivi obitelji Kaštelančić.
- ³⁴ Arhiva obitelji Kaštelančić.
- ³⁵ Simpozij „Fotografska baština u muzejima“, Muzejski dokumentacijski centar, 25. i 26. listopada 2017.; Konferencija „Egypt and Austria, Egypt and the Orient. The Current Research“, od 17. do 22. rujna 1918. i izložba „Egipat u Hrvatskoj. Hrvatska fascinacija starim Egipatom“, 20. rujna 2018.; Konferencija „Crosulpture“, Split, 4. i 5. listopada 2018.; ASTENE Conference, od 12. do 15. lipnja 2019. u New Yorku, Ujedinjeno Kraljevstvo.

Ruža Klein Meštrović as Exhibiting Artist and Organiser of Exhibitions From 1911 to 1930

SABINA KAŠTELANČIĆ

Ruža Klein Meštrović (1883. – 1942.), although her work has been presented at recent exhibitions in Zagreb, Brežice and Maribor and discussed in academic and popular publications, is still less known as a sculptor, painter and applied artist than as the first wife of Ivan Meštrović. In order to shed more light on her work, this article, based on correspondence with Ivan Meštrović and friends, mostly from the Kaštelančić family archive, describes Ruža Meštrović's participation

in famous exhibitions such as L'Esposizione Internazionale D'Arte in Rome in 1911, L'Esposizione Internazionale Femminile di Belle Arti in Turin in 1913 and L'Exposition Internationale des Arts Décoratifs et Industriels Modernes in Paris in 1925. It also discusses her organisation of joint exhibitions of works by Ivan Meštrović in her possession and her own work in South America in 1928 and in Spain in 1929 and 1930, through private letters and critical reviews in the local press.